

Харламов В.В., викладач кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт НУЦЗУ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті розглянуті теоретичні засади державного управління вищою освітою у сфері цивільного захисту, визначено, що реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій є передумовою для змін у підходах та методах до підготовки фахівців служби цивільного захисту, що обумовлено, насамперед, зміною нормативної документації, яка регламентує роботу Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Визначено, що вищі навчальні заклади Державної служби України з надзвичайних ситуацій є великими організаціями зі своїми закономірностями розвитку, специфікою і всіма властивими лише їм процесами.

Ключові слова: *вища освіта у сфері цивільного захисту, цивільний захист, підготовка фахівців служби цивільного захисту, реформування ДСНС України, державне управління*

У статті розглянуті теоретичні засади державного управління вищою освітою у сфері цивільного захисту, визначено, що реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій є передумовою для змін у підходах та методах до підготовки фахівців служби цивільного захисту, що обумовлено, насамперед, зміною нормативної документації, яка регламентує роботу Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Визначено, що вищі навчальні заклади Державної служби України з надзвичайних ситуацій є великими організаціями зі своїми закономірностями розвитку, специфікою і всіма властивими лише їм процесами.

Ключові слова: вища освіта у сфері цивільного захисту, цивільний захист, підготовка фахівців служби цивільного захисту, реформування ДСНС України, державне управління

Постановка проблеми. Після схвалення «Стратегії реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій», перед вищими навчальними закладами (далі - ВНЗ) Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України) постає питання щодо зміни підходів та методів підготовки фахівців служби цивільного захисту. Відповідно до змісту стратегії реформування ДСНС України, основною її метою є не дублювання минулих спроб реорганізації системи, а абсолютно новий підхід до підвищення ефективності щодо реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення виконання у взаємодії з іншими складовими сектору безпеки і оборони завдань з протидії загрозам національній безпеці, у сфері цивільного захисту. Для ВНЗ ДСНС України необхідно сформулювати нову, сучасну стратегію щодо підготовки висококваліфікованих фахівців, які в свою чергу, будуть новими генераторами пропозицій щодо подальших позитивних змін у ДСНС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемами підготовки фахівців у вищих навчальних закладах ДСНС України займались Домбровська С.М., Назаров О.О., Ромін А.В., Росоха В.Є., Садковий В.П.,

Формулювання цілей статті.

ВНЗ ДСНС України є великими організаціями зі своїми закономірностями розвитку, специфікою і властивими лише їм процесами. Відомчі заклади є виключно державними, а відтак на них покладена особлива відповідальність в організації та проведенні навчального процесу, наукових досліджень, підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу згідно цьому високому статусу і вимогам. На порозі початку впровадження стратегії реформування системи ДСНС України, яка являє собою велику кількість організаційної та планової роботи, значну увагу необхідно приділити

ВНЗ ДСНС України. Визначити комплексний підхід до освіти, з урахуванням стратегії реформування системи ДСНС України та Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наряду з тим, що ВНЗ ДСНС України згідно Закону України «Про вищу освіту» – є ВНЗ з особливими умовами навчання, та підпорядковується ДСНС України, і готують фахівців загалом для подальшого проходження служби в органах і підрозділах ДСНС України, вони стоять на єдиному рівні з іншими вишами та разом складають українську вищу освіту. Загалом українська освіта – один із найбільших секторів суспільства, у якому працюють і здобувають освіту близько 9 млн осіб. Україна успадкувала від СРСР потужну розгалужену освітню систему з передовою на той час інфраструктурою. За роки незалежності фактично відбувалося екстенсивне використання матеріально-технічних, кадрових і організаційних ресурсів попередньої системи та пристосування їх до потреб незалежної держави.

Протягом усього періоду існування незалежної України в освітньому секторі країни накопичувалися численні проблеми системного характеру. Серед яких є: занепад матеріально-технічної бази; недостатній приплив молодих спеціалістів; низька заробітна плата, зниження соціального статусу працівників; неефективна, надмірно централізована, застаріла система управління і фінансування; зростання нерівності в доступі до якісної освіти; некодифікованість і недосконалість освітнього законодавства; надмірна комерціалізація освітніх послуг, корупція і «дипломна хвороба»; зниження якості освіти та падіння рівня знань і вмінь учнів, моральне старіння методів і методик навчання; повільне і безсистемне оновлення змісту освіти; брак ефективної системи моніторингу і контролю якості освіти; зниження якості навчальної літератури та критичний брак передових технологій в освітньому секторі.

Одним з перших кроків для вирішення вищевикладених проблем в системі вищої освіти був прийнятий Закон України «Про вищу освіту» № 1556 – VII,

від 1 липня 2014 року [2], який розроблявся та вдосконалювався громадськістю, освітянами, та науковцями з 2012 року, та національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1]. З прийняттям цих нормативних актів набули чинності й абсолютно нові принципи вищої освіти, такі як:

- Академічна автономія. Кожен виш отримав право впроваджувати власні освітні та наукові програми;
- Незалежний контролюючий орган — Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти;
- Фінансова та господарська автономія. Виші можуть відкривати власні рахунки, отримувати кредити, розпоряджатися майном та землею. Вони зможуть засновувати наукові парки та підприємства, що займаються наукою чи інноваціями;
- Сильне студентське самоврядування;
- Прозорість. Кожен вищий навчальний заклад зобов'язаний публікувати на власному сайті документи про свої фінанси, майно, у тому числі кошториси, звіти про їх виконання, розподіл зарплат тощо;
- Ректори, декани, завідувачі кафедр будуть обиратися на свої посади на 5 років і не зможуть їх обіймати більше ніж двічі;
- П'ять освітньо-кваліфікаційних рівнів: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук;
- Ступінь «спеціаліста» скасовано;
- Не буде рівнів акредитації вищих навчальних закладів. Будуть 4 типи вишів: університети (універсальні навчальні заклади); інститути та академії (галузеві навчальні заклади) коледжі (де готують спеціалістів до рівня молодшого бакалавра чи бакалавра);
- Проти плагіату: наукові роботи та відгуки опонентів перед захистом будуть розміщуватися на сайтах вишів;
- Конкурентна система держзамовлення. Механізм електронного вступу до вишів і автоматичного розміщення держзамовлення.
- Стипендії на рівні прожиткового мінімуму.

- Гарантоване цільове фінансування наукових розробок в університетах, які отримують статус національного або дослідницького.

-Мовою викладання є державна мова. Для підвищення міжнародної академічної мобільності виш має право частину дисциплін викладати англійською чи іншими іноземними мовами, але забезпечивши при цьому знання здобувачами відповідної дисципліни й українською.

Таким чином сучасна вища освіта стає фундаментом для інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою якої є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу.

Безперечно, прийняття Закону України «Про вищу освіту», зробило свій позитивний внесок у зрушення з місця питання щодо вирішення комплексу завдань які стоять перед сучасною вищою освітою, але наряду з євроінтеграційним курсом, котрий вибрав народ України, потрібна системна реформа освіти, яка має бути предметом суспільного консенсусу, розуміння того, що освіта – це один з основних важелів цивілізаційного поступу й економічного розвитку.

Результатом реформи має бути всеосяжна трансформація освітнього сектора. Освіта мусить перетворитися на систему, здатну до саморегуляції – відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються. Освіта має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знанням протягом життя та застосовувати це знання в практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових

ринках праці. Освіта має стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів.

До цих прагнень має наближатися і ВНЗ ДСНС України, котрі будуть готувати нове покоління співробітників служби цивільного захисту після впровадження стратегії реформування ДСНС України, яке планується завершити у 2020 році, а суспільство, в свою чергу, – отримати: належний рівень безпеки життєдіяльності населення, захисту суб'єктів господарювання і територій від загрози виникнення надзвичайних ситуацій; створення ефективної сучасної європейської системи запобігання виникнення надзвичайним ситуаціям, та профілактики пожежам; удосконалення системи реагування на пожежі, надзвичайні ситуації та інші небезпечні події; зменшення збитків національної економіки та населення у разі виникнення пожеж, надзвичайних ситуацій; створення оптимальної системи управління єдиної державної системи цивільного захисту та підвищення ефективності її функціонування;

На сьогоднішній день підготовку висококваліфікованих фахівців за вищою освітою здійснюють: Національний університет цивільного захисту України та Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Національний університет цивільного захисту України є одним з провідних вищих навчальних закладів ДСНС України IV рівня акредитації. В університеті здійснюється підготовка бакалаврів за шістьма напрямками: «Пожежна безпека», «Цивільний захист», «Охорона праці», «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», «Хімічні технології» та «Психологія»; спеціалістів і магістрів за десятьма спеціальностями. З 2012 року Національний університет цивільного захисту України розпочав випуск спеціалістів і магістрів за спеціальностями: «Охорона праці», «Цивільний захист», «Управління у сфері цивільного захисту», магістрів за спеціальністю «Управління пожежною безпекою». В університеті навчається близько трьох тисяч студентів з, щорічний набір становить близько 600 чоловік. Університет має тісні зв'язки з профільними вузами Росії, Білорусі, Німеччини, Польщі, Угорщини, з якими налагоджена тісна співпраця.

Слід зазначити, що Національний університет цивільного захисту України посідає високі місця в авторитетних освітніх рейтингах, є визнаним лідером національної освіти і консолідованого рейтингу ВНЗ України у галузі цивільного захисту та є єдиним ВНЗ ДСНС України, який входить до світового рейтингу ЮНЕСКО 2014. Слід зазначити, що упродовж останніх років рейтинги вказують на позитивну тенденцію щодо покращення діяльності НУЦЗУ у порівнянні з відомими вишами України. Так, 10 лютого 2015 року за опублікованими результатами досліджень Ranking Web of Universities Національний університет цивільного захисту України посів 106 місце серед 823 вищих навчальних закладів України та 12 місце серед вишів Харкова. Це найкращий показник серед ВНЗ ДСНС.

У складі Національний університет цивільного захисту України проводить свою діяльність Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, котрий проводить підготовку фахівців служби цивільного захисту на факультетах: техногенної безпеки та охороні праці; оперативно-рятувальних сил; пожежної безпеки; цивільного захисту та управління.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності є провідним вищим навчальним закладом України в галузі безпеки людини. Університет є членом асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу, які працюють в галузі безпеки людини - European Fire Service Colleges Association (EFSCA). В Університеті здійснюється підготовка фахівців ступенів бакалавра та магістра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста для підрозділів ДСНС України, інших міністерств, відомств та служб, приватних організацій, які займатимуться питаннями безпеки у всіх її сферах. Це інформаційна і транспортна безпека, пожежна і техногенна безпека, екологія та охорона навколишнього середовища, охорона праці тощо. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності здійснює освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти за 25 освітньо-професійними програмами підготовки бакалавра, спеціаліста та магістра на денній та заочній формах навчання. У складі університету функціонують інститут пожежної та техногенної безпеки,

інститут цивільного захисту, інститут психології та соціального захисту, інститут післядипломної освіти, відділ заочного та дистанційного навчання, Вище професійне училище Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (м. Вінниця).

Останнім часом ВНЗ ДСНС України переживають значні зміни в організаційній сфері, перед ними ставляться нові завдання, формувати більш вдосконалені механізми підготовки фахівців служби цивільного захисту. Значно змінилася структура вищої освіти, яка відображає тепер багаторівневий процес підготовки фахівців, виросли вимоги до кваліфікації випускника ВНЗ ДСНС України, обсягу отриманих у процесі навчання знань.

Ці зміни викликали ряд проблем, пов'язаних з укомплектованістю закладів професійним кадровим складом, необхідністю перебудови навчально-методичної бази, розробкою нових форм і методів навчання, усуненням адміністративно-бюрократичного стилю управління ВНЗ, підведенням під нього сучасної законодавчої бази, тощо. Вирішення зазначених проблем вимагає створення сучасної ефективної системи підготовки персоналу служби цивільного захисту, якому слід працювати над вирішенням нелегких проблем подальшого реформування ДСНС України.

Однією з важливих проблем у діяльності ВНЗ ДСНС України є компроміс між кількістю і якістю. Розширення обсягу наданих послуг має забезпечуватися дотриманням високих стандартів. Області знань множаться з великою швидкістю, відповідно створюються нові кафедри, факультети, філії та інші структурні підрозділи. Все це потребує відповідних змін у діяльності закладів з метою запобігання кризи.

Таким чином, ВНЗ ДСНС України є великими організаціями зі своїми закономірностями розвитку, специфікою і всіма властивими лише їм процесами. Відомчі заклади є виключно державними, а відтак на них покладена особлива відповідальність в організації та проведенні навчального процесу, наукових досліджень, підвищення кваліфікації науково - педагогічного персоналу згідно цьому високому статусу і вимогам.

Висновки. ВНЗ ДСНС України є багатопрофільним учбово-науково-виховним комплексом, сукупна діяльність якого підпорядкована суспільно-державним і власним соціально-економічним цілям. Діяльність системи вищої школи ДСНС України являє собою єдність організаційно-педагогічних характеристик, спрямованих на досягнення підпорядкованості та узгодженості діяльності різноманітних структурних підрозділів ВНЗ. На порозі початку впровадження стратегії реформування системи ДСНС України, яка являє собою велику кількість організаційної та планової роботи, значну увагу необхідно приділити і насамперед ВНЗ ДСНС України. Визначити комплексний підхід до освіти, з урахуванням стратегії реформування системи ДСНС України.

Література

1. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Literatura

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku» vid 25.06.2013 r. № 344/2013 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

2. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>